

Vitalitat de la lletra impresa

La literatura valenciana sobreviu als efectes d'una crisi que s'acarnissa també amb el món de la cultura

FRANCESC CALAFAT | València | 23 ABR 2013 - 11:15 CET

1

Archivado en: Literatura catalana Memorias Ensayo Poesía Comunidad Valenciana Narrativa Libros Literatura Lengua Teatro España Cultura

Malgrat que les llibreries minven, els índexs de lectura s'aprimen, els editors es desesperen i els escriptors s'espanten, cada primavera l'univers de la lletra impresa s'alia per resistir i per escampar als quatre vents les virtuts i les bondats de la literatura. Perquè, a través de les sedes de la imaginació i l'entreteniment, la literatura és una via per a conrear la reflexió crítica, la curiositat i l'empatia cap a mons que no són el nostre. La literatura no solament és el motor de la nostra llibertat literària i intel·lectual, o com vulgueu dir-ho, és tot un univers d'infinites possibilitats. Els llibres esdevenen una lectura ininterrompuda del món, una operació incessant de desxiframent de missatges i ressonàncies que ofereix i expandeix la immensa galàxia de sentits que és la vida.

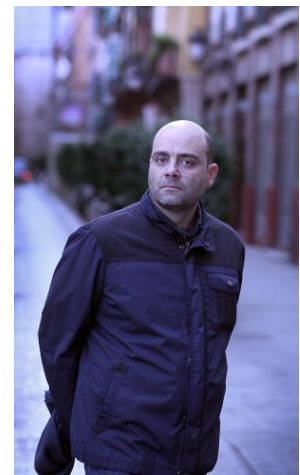
El món editorial és una maquinària econòmica fonamental per tal que es ventile amb normalitat el pulmó de la cultura. Per això, és admirable la puntualitat i la persistència anual, tot i l'escàs suport administratiu, de la Fira de Llibre de València per a eixir al carrer i aproximar-se al lector.

Narrativa

Enguany es va obrir la temporada amb uns quants títols d'interés. Esperança Camps ens sorprengué amb un doblet —*Col·lecció particular*, Editorial Moll i *Naufraqui a la neu*, Bromera— de mirades i proses ben musculades, cosides per mitjà d'una superposició ben complexa de capes i de referències de tota mena i amb un engranatge de la fabulació de voltatge alt. En la primera, a través de la vida familiar, social i professional d'un galerista d'art, contempen la pel·lícula de la pujada i de la davallada del glamur del fenomen valencià, globus inflat en l'era de Zaplana i Camps. En la segona, el personatge femení és una contrafigura del galerista: per sorgir de l'infern de l'adició i de l'abjecció s'autoexplora i es projecta en la ficció.

Una altra novel·la singular és la segona d'Andreu Sevilla, *Camins de dulcamara* (Llavi de Neu, llibres), per la voluntat de crear una veu i un món potents. És un relat iniciàtic i de formació a partir de la peripècia d'uns xiquets que han decidit fugir de casa. És un paisatge pròxim i alhora inquietant. Encara que contada des de l'edat adulta, les veus dels xiquets esdevenen perfils de psicologia fonda. Una història fonamentalment oral, d'estil el·líptic, que es mou al ritme de claus internes, i que combina el tall cruel i realista, el lirisme i l'esfumat oníric per a tractar les vacil·lacions de la memòria.

Tot seguit, trobem *Crònica negra* (Bromera), de Juli Alandes, que continua fent servir el filaberquí del relat policíac per a parlar de temes que cremen, però amb la voluntat de fer una lectura amena. Ací poleix el diamant que havia trobat en la novel·la anterior, Miquel O'Malley (mosso d'esquadra, d'origen valencià i amb gotes irlandeses), que ve a fer pràctiques a

L'escriptor Juli Alandes, autor de 'Crònica negra'. / JESÚS CÍSCAR

València. L'autor és atrevit i prova un còctel explosiu (humor, política, policia i personatges extravagants, com ara un tocat de messianisme) per tractar amb bona mà un tema incendiari com pot ser el blaverisme.

Martí Domínguez, autor de la novel·la 'El fracassat'. / JESÚS CÍSCAR

De la factoria Bromera ix un llibre de relats, *Últimes existències*, d'un narrador bastant jove, Jovi Lozano-Seser, que ofereix un ventall d'històries desiguals, però descarat. Munta les trames en històries que dansen en un itinerari global. En els seus millors moments podem estar tant en els dominis de Madoff com en les sinuositats i les foscos de les *velines* italianes.

En el rebost generós de la història trobem, d'entrada, *El vol de l'esparver* (Voliana), de Francesc Mompó. És una obra de respiració llarga per a submergir-se en un període de crisi i de transició entre el segle XVII i XVIII. És una època que marcaria la història del país. És la seua obra més ambiciosa i hi ordeix diverses trames per a escenificar les tensions socials i econòmiques. Sobresurten, a través d'una llengua acolorida, els xocs bèl·lics, la descripció dels hàbits de l'època i els personatges ben cisellats per sentiments i passions. Ja el 2013 aparegué *Hi ha morts que pesen cent anys* (3i4), de Tomàs Llopis. Com en la novel·la anterior, travessa, per mitjà de la família dels Forcadell, el segle XVII per testimoniar-ne des de la Marina la desfeta d'una identitat política a tots els nivells, un univers petit poblat de llauradors, nobles i bandolers. S'hi incardinen uns quants fils narratius i registres, al costat del rigor, i hi suren el panteisme de la muntanya, la màgia i fets prodigiosos.

En aquest àmbit, la proposta de més volada és *El fracassat* (Proa), de Martí Domínguez, que continua la seua passió per les biografies dels protagonistes de la cultura. Amb la depuració dels recursos de l'obra anterior, basteix uns anys clau per a la pintura moderna. I ho fa a través d'un personatge tan emblemàtic com Cézanne, acompanyat en un primer pla per Pissarro i en un pla més secundari per tot el seguit dels pintors impressionistes. Amb monòlegs i diàlegs, l'obra trenca els dilemes i la voluntat de bastir una mirada personal, tot i les incomprendiments i els moments de misèria i desesperació. Per a aquests pioners la pintura s'ha de basar en la consciència de realitat, en la seua visió profunda i elaborada amb una mirada i uns colors força subjectius.

La periodista Núria Cadenes com més va més es decanta per la vena narrativa. Ara ho prova amb un personatge polièdric, *El banquer* (1984), tractament lliure, o no tant, de Joan March, una figura central en la primera part del segle XX peninsular. Un personatge ambiciós que, amb procediments mafiosos si calia, movia tots els fils de la política (finançar l'operació Franco, per exemple) i de les finances per a construir a la llarga la imatge d'un banquer honorable.

Al cor del present trobem *Carrer de pas* (1984), d'Octavi Monsonís, una novel·la dura i bastant eficaç que alterna la vida al ras d'un home sense memòria i la d'un home de negocis, divorciat i de família benestant, per projectar una València fosca, bruta, i evocar un estament social cruel, de doble moral i cínica que no escatima cap mitjà per a assolir els objectius marcats i totalment indiferent als problemes de la resta. També és una paràbola de la desmemòria i de la pèrdua de la identitat.

Joan Garí torna a la novel·la amb *El balneari* (3i4). Escrita amb prosa àgil i consistent, elabora tota una evocació a la manera del gran estil europeu, en concret de *La muntanya màgica*. Un escriptor, desconsolat pel fracàs matrimonial, es refugia al poble allunyat de tot, i amb la trobada d'un rector singular s'estableix una amistat de grans diàlegs. En la mateixa editorial, l'especialista en

literatura nord-americana i traductora Carme Manuel escriu la novel·la *Llanceu la creu*, una estrena prometedora. La mort de la mare obliga la protagonista a furgar en el passat per tal de refer-se amb impuls renovat. És literatura de la memòria d'un passat rural i a trossos de convencions rígides, però la prosa no és gens convencional; basa la força en el fragment, en la concisió, en el lirisme i en els colps de psicologia profunda.

L'editorial Onada, de Benicarló publica dues novetats: *La promesa del gal·lès*, d'Ivan Carbonell, una història d'aparença realista que, a partir de la comanda de lliurar un text d'Enric Valor a un gal·lès, s'obri a tota mena d'històries fabuloses, mons perduts i mons per venir. I *Ponts suspensius...*, una obra col·lectiva de la cooperativa de lletres El Pont, és una mostra il·lustrativa dels valors d'una nòmina rellevant d'autors de Castelló.

Bromera ha tingut l'amabilitat de recollir en un sol volum, *Animal de records*, els tres llibres de memòries que va publicar Estellés i que ajuden a donar-nos-en una visió més completa.

Tanquem la secció amb una referència a l'antologia de *Crimis. cat 2.0* (Alrevés), en què figuren tres relats ben interessants dels valencians Andrea Robles, Juli Alandes i Xavier Aliaga.

Memòries i assaigs

Al final del 2012 Toni Mollà publicà *Un adéu a la tribu. Dietari d'hivern a Nova Anglaterra* (L'Eixam), continuador de l'esperit del llibre anterior. És una crònica d'una estada acadèmica als EUA, bastida a partir del contrast entre els vaivens personals i la vida diària americana. L'autor ha pres la mida al gènere i la lectura és amable, perquè gràcies a referències de tota mena hi veiem flaixos i observacions agudes d'un món pròxim al nostre i, alhora, ben distant.

La temàtica de la identitat és sempre un punt roent entre els valencians. Un llibre important, publicat fa uns quants mesos, és el de Vicent Sanchis, *Valencians, encara* (Proa), periodista ben documentat, inquiet i atent als revolts polítics del país. No és un text teòric ni històric, però no defuig ni una cosa ni l'altra. L'origen és la reflexió sobre la viabilitat de supervivència del valencianisme i de la llengua, i ho fa a partir de l'obra cabdal de Fuster en aquest terreny. Situa la seua obra en les cruïlles del segle xx i en valora la transcendència, però, ateses les reaccions que provocà, el blaverisme, cal bastir vies no tant d'interpretació sinó d'actuació. Una aportació valuosa en un àmbit tan espinós. Un altre títol, col·lectiu i coordinat per Vicent Flor, amb la tinta encara fresca, és *Nació i identitats. Pensar el País Valencià* (Afers), que recull cinc mirades ben competents sobre la identitat valenciana i la conflictiva construcció de les identitats regionals i nacionals al nostre territori.

Un llibre que farà parlar és *Caminaràs entre elefants. Un retrat de Mònica Oltra* (Columna), del popular novel·lista Ferran Torrent, una aproximació breu i llegidora sobre la mediàtica política de Compromís. Amb el recurs de la conversa, Torrent hi perfila els relleus més significatius de la personalitat pública i privada de la diputada valenciana.

Poesia

El novembre passat sortí una de les sorpreses més esperades de la temporada, *L'inventari clement de Gandia* (Edicions 96), pel fet alguns dels poemes eren inèdits. Els editors i descobridors, M. J. Escrivà i J. L. Roig, consideren els versos desconeguts d'un valor enorme, perquè assenyalen l'inici d'un lirisme senzill pouat en una realitat diària, humil i esclatant de vitalitat. Un estil semblant al del *Llibre de meravelles*, però més despul·lat. Siga com vulga, una gran troballa.

Al mateix temps un admirador del poeta de Burjassot, Gaspar Jaén i Urban, un dels poetes destacats de la generació dels setanta, donà a conèixer *Testament. Sonets de l'hort de les palmeres* (Arola), un càntic i una elegia profunds a tota una cultura de la terra que defenia el sud (Elx, posem per cas), encarnats en sonets d'alexandrins extraordinaris. D'alguna

manera, aquest llegat poètic de Jaén és tribut i homenatge a l'Estellés més vigorós.

Enric Sòria, pertanyent a una generació més jove, tragué també un títol de pes, *Arqueologia* (Bromera), un diàleg permanent amb la tradició, una aproximació a la mort dels pròxims i un aprofundiment en la memòria, perquè anar al passat pot ajudar a entendre el present mentre corre. Sòria hi crea àmbits poc habituals i els basteix amb perspectives i angles gens gastats. I els cisella amb vers polièdric, un ritme ben modulats i unes imatgesafortunades.

Per aquestes dates es publicà *Guia de perduts*, una proposta que cal tenir en compte d'una de les veus emergents més potents: Ivan Brull. Els poemes tracten de registrar un món inestable des dels límits del llenguatge que mira de copsar-lo. Lirisme de tensions, perplexitats i sense concessions. Al seu costat, un altre llibre valent és el de Begonya Pozo que, en *A contracor* (Ultramarina), no defuig les cicatrius ni els precipicis per a valorar les clarícies i les nanses que ofereix la vida. Amb el ball del vers i la prosa, els poemes aspiren al tall i a tocar fondo. Ben recent és un llibre ambiciós, *Voràgine* (Onada), de Josep Ribera, un poemari travessat per un esperit nietzschian i abasiu, però vigilat en curt per un vers ben escandallat i un control formal ben rigorós. Un univers ben estructurat, fètil en densitats i en imatges de gran potencial. Amb la voluntat d'oferir una mirada forta sobre el món es capbussa en els abismes i cerca lligams en la superfície i abraça els neguits col·lectius.

L'escriptor Enric Sòria, autor del poemari 'Arqueologia'. / JESÚS CÍSCAR

Per a tancar aquest apartat, cal tenir present tres títols nous. Primer de tot, *Talismans* (Bromera), d'Emili Rodríguez-Bernabeu, en què, a través d'instantos fulgurants, sondeja la màgia d'objectes a fi de reflexionar sobre la vida i la mort, la memòria i l'esperança. Després, en *La llum garbellada* (Bromera) Josep Maria Balbastre enfoca el cos despulat d'idees rovellades i sentiments encartonats per recuperar en tot l'esplendor natural el cos humà. Per acabar, Francesc Bernàcer, en *El pes de les ales* (Denes), cisella un lirisme afinat des d'una mirada compromesa, però amb una dicció allunyada dels llocs gastats i una acurada xarxa de referències literàries.

Teatre

Tot i que la producció dramàtica sol ser curta, sempre hi ha textos que cal subratllar. En primer lloc, *València, Hollywood, Iturbi* (PUV), de l'experimentat Manuel Molins que, des de perspectives i registres diferents (hi ha una entrevista hilarant del músic a Groucho Marx) i diverses coordenades espaciotemporals, ens il·lumina els claroscurs de la vida artística i privada del músic valencià. Tot seguit, trobem *La visita* (Bromera), d'Isabel-Clara Simó, una escenificació del tema de la mort amb sarcasme i tendresa a patir de la circumstància particular d'una parella de vells. Finalment, un autor nou, Joan Manuel Matoses, que en *Àfrica* (Onada) posa en escena un desert de gel i neu i dos homes que es creuen, en direcció contrària. L'estampa serveix per a imaginar un possible futur del planeta.

Traducció

Des de fa uns quants anys les editorials i els escriptors valencians s'escarrassen per participar en la tasca col·lectiva de fer nostres autors i obres de relleu. En aquest sentit, el paper Bromera és transcendental. Ara, per exemple, acaba de traduir dues obres importants: d'Erri De Luca, *El crim del soldat*, i de Benjamin Black, *Venjança*. La Universitat de València ha publicat dues petites joies: *Juli despatxat de les portes del cel* (traducció d'Antoni Seva), d'Erasme, d'una actualitat inesperada, i *En una cambra i mitja* (traducció d'Anna Torcal i Salvador Company), viatge penetrant a la infantesa i joventut del seu autor, el rus Joseph Brodsky. En darrer lloc, una sorpresa ben agradable, el valencià Pau Sanchis ha traduït d'un jove poeta serbi, Petar Matòvitx, unes impactants *Les maletes de Jim Jarmusch* (Xicra).

